

REFORMÁTUS KÁNTOR

Szerkeszti: Bódiss Tamás,
a Magyarországi Református Egyház Zsinati Hivatalában

Az istentisztelet megújulásáért Áttekintés a Liturgiai Bizottság munkájáról

A kárpát-medencei egyháztesteket egyesítő, hivatalosan 2009. május 22-én létrejött Magyar Református Egyház már jóval korábban, az előkészítő konzultációk idején —2004. május 17–18-án— elhatározta, hogy közös istentiszteleti rendtartás megalkotására Liturgiai Bizottságot hív életre. Alapelvként a liturgia-uniformizálás kényszerétől mentes, tisztázott teológiai elvek szerint kidolgozott liturgiai példatár elkészítésének terve fogalmazódott meg.

A 2008-tól kezdődött tényleges munkában a bizottság tagjai: *Fekete Károly* (elnök), *Görözdí Zsolt*, *Kádár Ferenc*, *Kelemen Attila*, *Kocsev Miklós*, *Szűcs Ferenc*, *Zalatnay István* és *Zán Fábíán Sándor*. Meghívott tagként vesz részt a munkában *Bódiss Tamás*, *Fekete Csaba*, valamint *Pap Ferenc*.

A bizottság céljait és vizsgálódásainak irányát a *Confessio* 2008/2. tematikus száma mutatta be, majd 2009 tavaszára elkészült egy széles körű megvitatásra szánt, az istentiszteleti megújulás teológiai alapelveit tartalmazó kiadvány *Reformátusok a kegyelem trónusánál* címmel. (Ennek egyházzeneire vonatkozó részét lapunk XVII/1. száma közölte a 105–108. oldalakon.)

A vitaindító gondolatokhoz számos presbiter, gyülekezeti tag, lelkipásztor, teológiai hallgató szólt hozzá, de a megvitatást követően véleményüket fejezték ki egyházi testületek és szervezetek is. Ez utóbbiak közül a Presbiteri Szövetséggel, a Bibliaszövetséggel és az új zenei irányzatokat képviselő Sófárhangoló Közhasznú Egyesület képviselőivel a bizottság külön-külön is egyeztetett, 2011. szeptember 22–23-án pedig Berekfürdőn összegző jelleggel Liturgiai Konferenciára került sor, ahol 36 kárpát-medencei egyházmegye képviseltette magát küldöttekkel. Még 2010 őszén a Liturgiai Bizottság az anyaországi Zsinat által abban az évben életre hívott Énekeskönyvi Bizottsággal is találkozott a célok és a munkák összehangolása végett.

A 2012. március 8-án tartott üléssel kezdődött el a *Liturgiai példatár* szövegállományának gyűjtése az egyházi év időszakaihoz tartozó azon teológiai témák és kulcsfogalmak számbavételével, melyeknek a liturgiai elemekben is kifejezésre kell jutniuk. Ezzel a bizottság az egyházi évkörhöz igazodást is hangsúlyozni kívánja.

A 2014. február 20-án Budapesten megtartott ülésen az elnök örömmel ismertette *Demeter József* és *Balázné Kiss Csilla*, a Romániai Református Egyház Zsinata által megbízott liturgiai bizottság vezetői levelét, amelyben a saját bizottságuk nevében együttműködési szándékukat jelezték, „hogya a továbbiakban megfelelő és helyes lépéseket tehessünk az *Új Ágendáskönyv* megszületéséhez. Szeretnénk együttműködni a magyarországi liturgiai bizottsággal, illetve szeretnénk hozzájárulni a kárpát-medencei liturgiai megújulás és egység megvalósításához.” Az erdélyi bizottság hosszú évek munkájával kidolgozott és az erdélyi, valamint a partiumi sajátosságoknak megfelelően elkészített egy agenda-tervezetét, a végső zsinati beterjesztés előtt mégis úgy döntöttek, hogy kezdeményezik a két bizottság közös tanácskozását. A március 6-ra összehívott nagyváradi értekezleten kiderült, hogy valós esély van az erdélyi és az anyaországi liturgiai egység megteremtésére a vasárnap délelőtti sákramentumos istentisztelettel kapcsolatban, amelyből vissza lehet bontani az egyszerűbb istentiszteleti formákat, ezért az egyeztetéseket további üléseken folytatták. A két bizottság azt is természetesnek tartotta, hogy az új ágendában jelen legyenek azok az erdélyi szertartási szokások, amelyek az anyaországban már, illetve még nincsenek. A romániai bizottság történelmi döntést hozott, amikor kinyilvánította, hogy a saját zsinatuk elé egy közösen kidolgozott vasárnap délelőtti rendet terjeszt be a korábbi helyett, s az agenda többi fejezete tekintetében is egyeztet a két bizottság a továbbiakban.

Az istentiszteleti rendtartás új elemeit —pl. bűnvallás-kegyelemhirdetés, kettős lekió, hálaadás a sákramentumokért— és azok lehetséges zenei megvalósítását bemutatva szerveződött 2014 folyamán több ünnepi istentisztelet (Egység Fesztivál/Debrecen, Világtalálkozó/Sepsiszentgyörgy, Zsinati Cikluszáró/Budapest), legutóbb pedig június 24-én a Kálvin téri templomban a Generális Konvent budapesti közgyűlésén tartott ünnepi istentisztelet zajlott e liturgia szerint. Ez utóbbi alkalommal a Generális Konvent közgyűlése elfogadta, hogy 2015 adventjére készüljön egy liturgikus összeállítás a négy adventi vasárnapra úrvacsorás és úrvacsora nélküli istentiszteleti renddel. A bizottság vállalja, hogy kapcsolatot tart olyan gyülekezetekkel, ahol a presbitérium felhatalmazásával kipróbálják az adventi időszakra készített istentiszteleti anyagot. A liturgiai rend október 15-ig készül, november 15-ig a bizottság tagjai három-négy helyszínen előkészítő értekezletet tartanak, majd tervek szerint az adventi időszakot követően; 2016. január–februárjában konferencia összegzi és értékeli ki a tapasztalatokat.

A bizottság 2014. és 2015. évi jelentése alapján Bódiss Tamás

Debrecen-Nagyerdő és Józsa oboaművész-kántora

Református lelkészcsalád első gyermekeként születtem 1959-ben. A mai napig meghatározza életemet, gyülekezeti szolgálatomat az a példa, amit szüleimtől láttam. Sokáig élt bennem a vágy, hogy lelkipásztorként szolgáljak, de végül a templom „másik végénél”, az orgonánál kötöttem ki. Ide sem vezetett egyenes út, mivel zenei tanulmányaim központjában nem az orgona, hanem az oboa állt. Kántori okleveletem 1976-ban, oboaművész-diplomámat 1984-ben, a doktori fokozatot 2014-ben szereztem meg. „Polgári” foglalkozásomat tekintve a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán tanítok.

Egyházzenei szolgálatom a debrecen-nagyerdei templomhoz köt. Az egyház-község régi, 1000 férőhelyes templomát a kommunista állampárt annak idején „megvette”, és helyébe építtetett —1975-ben— egy kb. 450 férőhelyeset, ahol *Karasszon Dezső* orgonaművész lett a kántor. 1998-ra a nagyerdei gyülekezet oly mértékben megnőtt, hogy szükségessé vált két délelőtti istentisztelet megtartása. Ekkor kaptam a felkérést, hogy *Karasszon Dezső* mellett végezzem a kántori szolgálatot. Ez vasárnaponként és a nem vasárnapra eső ünnepek első napján egy istentiszteletet jelentett. A hétköznapi alkalmakon a szolgálatot részben *Karasszon Dezső*, részben *Püski Lajos* nyugalmazott kántor végezte.

A gyülekezet —magasan képzett kántorának köszönhetően— szépen énekelt, énekeskönyvünk jelentős részét ismerte és énekelte. Pezsgő zenei élet zajlott, minden vasárnap délután voltak zenés istentiszteletek. (Ezek az utóbbi két évben megritkultak, azóta havonta-másfél havonta van zenés áhítat.)

Az istentiszteleteken az aránylag hosszabbnak mondható (8–10 versszakos) énekeket rendszerint végigénekeljük. Ez alkalmat ad arra, hogy esetenként „válaszolgató” formában szólaljanak meg az énekek, a páratlan számú strófákat a gyülekezet, a páros számúakat a kórus (vagy szólisták) éneklék.

A templomban *Sepsy Károly* tervei alapján 1985-ben épült kétmanuális, pedálos, 22 regiszteres (köztük 4 nyelvjátékot tartalmazó) orgona. A hangszer karbantartására a gyülekezet vezetése azóta is odafigyel.

Az istentiszteleteken végzett kántori szolgálat mellé hamarosan kaptam egy kórust is; gyülekezetünk vegyeskarát. Akkor még nem is sejtettem, hogy ez alapvető változást hoz életembe. Karnagyként hamarosan szembetaláltam magam a nagy kérdéssel: mit énekeljünk? A kórusirodalom óriási, de egy amatőr énekkar technikai lehetőségei eléggé leszűkítik ezt az irodalmat.

A rendelkezésre álló gyűjtemények anyagát hamar kimerítettük s szükségünk volt új darabokra, mivel az ismétlés —ebben az esetben— nem annyira a tudás anyja... Részben ez vezetett ahhoz, hogy elkezdtem ismert énekekre feldolgozásokat írni. Tisztában voltam kórusom lehetőségeivel, és kórusműveimben ezt a határt nem léptem túl. Kántori szolgálatomban és különösen az énekkarral végzett munkámban sajátos színt jelent, hogy a zeneművészeti főiskolán tanítok. Tanítványaim szívesen, örömmel jönnek zenélni az istentiszteletekre, így a kórus szolgálatát gyakran színesíti hangszeres kíséret.

Énekkarunk 2006-ban újjászerveződött. A megújult énekkarba elsősorban olyan gyülekezeti tagok jöttek (kb. 20–25-fő), akik rendelkeztek valamilyen zenei előélettel vagy énekeltek már kórusban, és a kottaolvasás sem volt ismeretlen nekik. Ez új lehetőségeket nyitott. A kórus gyorsabban tanulta meg az új darabokat, és bővült a technikailag elérhető művek köre, így többször tudtunk szolgálni az istentiszteleteken.

A lelkész–kántor együttműködés példás. Az énekrendet a lelkészek kántortársammal beszéljük meg. Zenei kérdésekben teljes szabadságot kapok.

Ezzel szinte egy időben új feladatot kaptam; a józsai református gyülekezet lelkipásztora keresett meg, hogy segítsék elindítani a gyülekezeti kórust. Megbízatásom az első két-három próba megtartására szólt, végül hosszabb kapcsolat lett belőle. A 2014. évi záró istentiszteletünkön emlékeztünk meg hálaadással arról, hogy már tíz éve együtt szolgálunk. A józsai gyülekezet jóval kisebb, mint a nagyerdei. Két gyülekezetrészből áll (Alsó- és Felsőjózsa). Felsőn van orgona, Ország Sándor építette 1912-ben (egymanuálos, pedálos, 8 regiszteres), alsón csak egy „elektromos riasztó” (Vermona) található.

Józsán 2012 óta rendszeres péntek esti énekes imádságot (vesperást) tartanak a reformáció korából vett minta alapján a helyi lelkipásztor (Gacsályi Zsolt) részvételével, Czinege Edit, a felsőjózsa gyülekezet kántora vezetésével. A liturgia minden résztvevő számára az ötnapos munkahét lezárását és a hétvégére, valamint a vasárnapi istentiszteletre készülés kezdetét jelenti. Az énekrend a több éve zajló nyári énekes-liturgikus táborok, illetve a budapesti Erdélyi Gyülekezet napszaki imádságai alapján áll össze.

A józsai kórusban többen zenei diplomával rendelkeznek, így szükség esetén (pl. a nagy ünnepeken) át tudják venni a karnagyi teendőket, s így miközben fő helyemen —a nagyerdei gyülekezetben— végzem a kántori szolgálatot, a józsai gyülekezet istentiszteletén is szólhat a kórus éneke. Különösen felemelőek nekünk, amikor a két kórus közösen szolgál. „Közkívánatra” a jövőben többször tervezünk ilyen alkalmakat. A két kórus közös szolgálata erősíti a két gyülekezet kapcsolatát is.

Egyházi kórusműveimből az évek során összejött egy kötetnyi anyag, amelyet a Józsa Gyülekezetért Alapítvány 2009-ben jelentetett meg. A gyűjtemény anyagából (és több, azóta írt darabomból) két CD-felvétel született, amelyeken a Nagyerdei Kamarakórus és a főiskolai tanítványaimból alakult hangszeregyüttes hallható (*Hinni taníts Uram* — 2008, *Isten nevét dicsérem* — 2010).

Az énekkarok elsősorban az istentiszteleteken énekelnek, két alkalom kiemelkedik ezek közül: Nagyerdőn az adventi „kórusos istentisztelet”, ahol az egyik adventi vasárnap a délelőtti istentisztelet idejének közel felében a kórus szolgál. Józsan —szintén advent idejében— kilépve a templom falai közül a Községi Házban tartunk hangversenyt, ami valójában egy templomon kívüli zenés istentisztelet. A másik kiemelt alkalom mindkét kórus életében az évzáró zenés istentisztelet. Mindkét kórus szívesen megy énekelni más gyülekezetekbe. Ezeken az alkalmakon megtapasztalhatjuk, hogy „aki mást felüdít, maga is felüdül”. (Prv 11,25)

Nagy Csaba

Angster-orgonák helyreállítása a túrkevei és a szentesi református templomokban

A túrkevei gyülekezet más eklézsiák példáját követve 1835-ben építtetett orgonát. A hangszert decemberben állította fel *Komornyik Benedek* nagyváradi mester, majd 1836 tavaszán —festési és képfaragó munkák nélkül— átadta. Tíz évvel később a templomfalakat megemelték, kelet-nyugati irányban meghosszabbították, és új sisakot kapott a tűzkiáltó erkélyes torony is. Az épület ekkor nyerte el mai, kétemeletes karzatos formáját, 1800 férőhellyel. A Komornyik-orgona évtizedeken át szolgált a hajó hossz tengelyének közepén, a szószék–úrasztala–Mózes-szék együttesével szemben elhelyezett, oszlopokon nyugvó orgonakarzaton.

1907 nyarán használhatatlanná vált az orgona, mivel a templom éppen tetőzet nélkül állt és beesett az eső. Elsőként *Korik Sándor* jelentkezett javításra, de a presbitérium az *Ország- és az Angster-cégtől* is kért árajánlatot. Mindkét gyár garancia nélkül vállalta volna a javítást, mert „a szű megette a faszerkezetet, és az ólomsípok idők folytán átoxidálódtak”, ehelyett új orgonát javasoltak. Az egyháztanács az új orgona megrendelése mellett döntött, és megkezdődött a gyűjtés. Hamarosan két derék nagyasszony, özv. Cs. *Tóth Sándorné Dabis Eszter* és özv. *Debreczeni Imréné Debreczeni Reger Zsuzsánna* jelentkezett, akik a szállítási és a helyszíni felállítási költségek kivételével a teljes orgona árának kifizetését vállalták. A tervek beérkezte után *Szabadfi Elek* helyi orgonista-kántor az Angster-gyár tervét ajánlotta, ám tremoló beépítésével. Az orgonaház küllemének kiválasztását az egyháztanács az adakozókra bízta.

Hamarosan időszerűvé vált a Komornyik-orgona lebontása. Az Angster-cég csak az ónsípokért fizetett volna, különként egy koronát. A presbitérium inkább *Hoffmann Antal és fia* pankotai céggel kötött szerződést 300 koronás eladási árban. A régi orgonát a cég végül mégsem szállította el, bár a lebontáskor a fél vételárat kifizette. A hangszert a tiszai református gyülekezet vette

meg 180 koronáért, és 1943-ban rendbe hozatta. A II. világháborús károk miatt azonban ma csak az üres orgonaszekrényt őrzi az egyházközség a karzaton.

Az Angster-orgona nagyságát Túrkevéen az orgonakarzat mérete határozta meg. A játszóasztal a mellvédbe került, kissé előrenyúlva a templomtérbe, nagyobb helyet engedve az egymás mögött elhelyezett két manuál-szelládának a templomfalig. A c- és cisz-oldali két pedálláda az orgonaház két belső szélén áll. A 8400 koronába kerülő opus 615-ös Angster-orgona diszpozíciója:

Pedál C–d ¹		I. Főmű C–f ³		II. Redőnymű C–f ³	
Violon	16'	Bourdon	16'	Heg. principal	8'
Subbass	16'	Principal	8'	Aeoline	8'
Octavbass	8'	Gamba	8'	Vox coelestis	8'
Cello	8'	Salicional	8'	Pileata	8'
		Flúte-harmon.	8'	Zergekürt	4'
		Fl. tibia	4'	Tremolo	
		Pr. Octav	4'		
		Mixtur	4x 2 2/3'		

A homlokzati sípokat (Principal 8' regiszterben: Fisz–disz¹ és Oktav 4': C–d⁰, 22 + 15 db) az I. világháborúban rekvirálták. A lábtíprásos szélellátást 1958-ban váltotta fel a tállyai *Kelemen Árpád* által beépített orgonamotor.

A hangszer a XX. század eleji Angster-orgonák szépen megőrzött, a homlokzati sípok kivételével eredeti állapotú, jellegzetes példánya, pneumatikus traktúrával, álló tasnis szelládákkal. A hangszerszerkezetnek ritka megoldásai is akadnak, például a pedálban alkalmazott két kombinált regiszter (Subbass 16' — Octavbass 8' és Violonbass 16' — Cello 8'), a billenő fatalpas működtetésű regisztercrescendo vagy a franciafúvóhoz tartozó két merítő ékfúvót pumpáló himbás taposók. Az orgonaház tetején a kis kupolák a leghosszabb sípokat rejtik.

Az 1900-as évek első évtizede az Angster-gyár legtermékenyebb ideje. Az évente elkészült 30–50, többnyire kisebb templomokba épített, egymanuális orgonát azonos konstrukcióban, azonos technikai megoldásokkal, nagy mesterségbeli tudással állította elő a cég. A különbségek a templomtérnek megfelelő regiszterszámban, az egyes regiszterösszeállításokban, illetve az orgonaházak formájában, méretében jelentkeztek. A túrkevei orgona műszaki átvételére 1908 júniusában került sor. Ez az orgona mintául szolgálhatott egy közeli kálvinista gyülekezetnek, a szentesinek, új orgonája megrendelésénél.

A szentesi gyülekezet évtizedekig halogatta első orgonabeszerzését az 1825-ben felépített nagy templomába, mivel az akkori presbitériuma vallotta, „az emberi hang minden zeneeszköz hangja között a legszebb, legmagasztosabb, leginkább lélekemelő, nem kell ehhez ... mesterkéltséggel zengés.” 1863-ban készült el a szegedi *Kovács János* orgonája a nyugati karzatra. A hangszert a gyülekezet az 1900-as évek elejére már nem akarta tovább javíttatni. Pályázatot írt ki új orgonára, amelyre tizenkét orgonaépítő küldte be ajánlatát. Bár *Soukenik*

János 16 éve tartotta karban orgonájukat teljes megelégedésre, a presbitérium 1908 októberében az Angster-gyár mellett döntött.

A szentesi nagy légterű, 2500 férőhelyes templom 32 regisztert is megkívánt. A kétmanuálos orgona egyes műveire 1–1 nyelvregiszter is került. A pneumatikus traktúrájú, táskaladás hangszer 18.590 koronába került.

Orgonaháza impozáns méretben a túrkevei szekrényt mintázza, ám a szentesi szószerk színét és copf díszítő jegyeit visszatükrözve. Az egy sor kombinációval is ellátott opus 660-os mű diszpozíciója:

Pedál C–d¹		I. Főmű C–f³		Fl. tibia	8'	Violaprin cipal	8'
Contrabass	16'	Principal	16'	Pr. Octav	8'	Gamba	8'
Violon	16'	Principal	8'	Cornett	3-5x 8'	Aeolin	8'
Subbass	16'	Capricorno	8'	Superoctav	2'	Vox coelestis	8'
Harm. Bass	16'	Kettősfuvola	8'	Mixtur	4x 2½'	Dolce	8'
Quintbass	10½'	Bourdon	8'	Trombita	8'	Fl. travers	8'
Flautabass	8'	Fugara	8'			Piccolo	2'
Cello	8'	Salicional	8'	II. Redőnymű C–f³		Harm. Aether.	3x 2½'
Posaune	16'	Viola	8'	Quintatön	16'	Fagott-Oboe	8'

Az Angster-gyár mind a túrkevei, mind a szentesi játszóasztalon újszerű regiszterbilléket alkalmazott. Billenő lapok színes korongjain jelennek meg a feliratok, piros (a valóságban rózsaszín) színűeken a pedál, fehéréken az I. és zöld színűeken a II. manuál regiszternevei. A szokásos csoportkapcsolók (piano, mezzoforte stb.) mellett a pneumatikus vezérlés mindkét helyen könnyűszerrel lehetővé tette a normálkopulákon kívül a szuper- és szuboktávkopulák beépítését is. Szentesen eredetileg a játszóasztalba épített automatikus pedálpiano készülék váltotta halkabba a basszus szólamot, de a berendezést később kiszerezték.

A szentesi orgonát az Angster-cég az egyik „legsikerültebbjeként” tartotta számon. A hangszer az I. világháborús síprekvirálást viszonylag szerencsésen vészelte át, főispánjuk közbenjárására ugyanis az összezúzott ón anyagot újra felhasználhatták, így 1924-ben Pécsen az Angster-gyár újraöntötte az 57 darab ón homlokzati sípot.

Kremán Ferenc főkantort kezdeményezésére 1938-ban két orgonaszakértő, Árok-háti Béla református lelkész és Zalánfy Aladár evangélikus orgonaművész néhány alapregisztert magasabb lábszámúra cseréltetett volna az elzászi orgonamozgalom szellemében, ám magas költsége miatt az átépítési terv nem jutott a presbitérium elé. Így eredeti állapotában maradt meg a szentesi orgona egészen a 2000-es évek elejéig, amikor is a megkezdett templomfelújításkor az építőmunkások elvonulása után 54 sípna a hiánya(!) mutatkozott a sípműben...

Az elmúlt években Paulus Frigyes orgonaépítő mester vezetésével mindkét hangszert restaurálta a Paulus Orgonaépítő Műhely, mindkettőt két ütemben.

A restaurálások számtalan, szokásos munkafázisát maradéktalanul elvégezte a cég, restaurálta a játszóasztalok pneumatikus vezérlését, a traktúrákban szükség szerint pótolta a hiányzó ólomcsöveket, átbőrizte a pneumatikus hangszelepeket és a regisztergépeket, a membránokat cserélte. A szelládák és

a raszterek repedéseit javította, úgyszintén a redőnyszerkezet mechanikájának forgópontjait.

A sípművek restaurálása kapcsán megemlítem, hogy kutatásaim szerint az *Angster József és Fia orgona- és harmóniumgyár* az 1906–10 közti években a fennállása alatt legmagasabb dolgozói létszám (75–110 fő) ellenére nem győzte a nagy számú megrendelést, és az *Engel cégtől* rendelt meg néhány esetben homlokzati és esetenként, a legnagyobb sípok kivételével, belső sípok is, amint a túrkevei orgonánál is. (Bizonyára az öttingeni Engel sípkészítő műhelytől, melyet Angster Oszkár az öttingeni tanulmányútján ismerhetett meg.) Paulus Frigyes már a felméréskor észrevette az egységes, ám az Angster-orgonákétól eltérő intonálást, amit utólag dokumentált is.

Szentesen az 54 sípot kellett pótolnia a Paulus-műhelynek, Túrkevéen pedig a homlokzati sípok is onnan.

További pályázati támogatás hiányában a szélrendszer restaurálása csak Túrkevéen történt meg. A nagy méretű franciafúvó kisereléséhez külön állványzatot épített a cég az orgonaház mellé, majd a fúvókat újra bőrözte és kasírozta. Az orgona méretéhez igazodó új motor egészséges hangmegszólalást biztosít a sípoknak. A játszóasztalon a „fúvócsengő” nyomógomb újra megszólaltatja a réz csengőcskét. A helyreállított szélnyomás óta az a¹ hang a szerződésben említett ún. párizsi hangolás szerint 18° C-on 438 Hz-en szól.

Szentesen a 32 regiszternek szelet biztosító 4 méter széles franciafúvó és a négy szivattyú restaurálásához a hangszert majd újra le kell bontani, sajnos.

Mindkét egyházközség istentisztelettel ünnepelte orgonafelújítását. Szentesen 2010. október 31-én, Túrkevéen 2014. október 12-én. Szentesen ígét hirdetett, Túrkevéen az orgonát méltatta *Fekete Károly*, akkor még a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora, aki mindkét orgonahelyreállítás során a szakértői feladatokat látta el.

Hajdók Judit

(A képmelléklet recto-oldalán feliül a túrkevei, alul a szentesi orgona homlokzata, verso-oldalán a játszóasztalok láthatók. Fotó: a szerző.)

Sola Schola — a gyülekezeti éneklés erősítéséért

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Egyházzenei Osztálya 2014 őszén fontos döntést hozott. A Sola Schola mozgalom elindításával a bibliaórák, imaórák, ifikörök vagy kóruspróbák mellett olyan gyülekezeti éneklőcsoportok meg-születését kívánja segíteni, akik az istentiszteleten a gyülekezeti éneklés magját képezhetik. A Sola Schola tagjai rendszeres heti időpontban találkoznak, gyakorolják, mélyebben megismerik a jelenlegi és a készülő új református énekeskönyv énekeit, így készülnek szolgálatukra.

A Sola Schola csoport nagy segítséget tud nyújtani a gyülekezet lelkipásztorának és kán-

torának az énekválasztásban, hiszen figyelembe véve a csoport által megtanult énekeket beleépíthetik azokat a próbát követő vasárnapi istentisztelet énekanyagába. A vasárnapi istentiszteleten ezt az új éneket a Sola Schola tagjai már biztosan éneklék, így elősegítik a gyülekezeti éneklést. Kíváncsú tehát, hogy a Sola Schola tagjai rendszeresen részt vegyenek a vasárnapi istentiszteleten, segítve a gyülekezet éneklését.

Mély üzenetet hordoz a szóösszetétel. A *scho-la*: a római katolikus misén liturgikus szolgálatot végző éneklőcsoport református „adaptálása”. A *sola* is latin szó (jelentése: „egyedül”) —

a reformáció alapelveinek mintájára került bele az elnevezésbe. A Sola Schola kiejtése és annak másképpen való tagolása szójátékot ad: „szól a szkóla”: szól az éneklőcsoport éneke.

A Sola Schola éneklőcsoport a helyi gyülekezet tagjaiból áll, akik szeretnek közösen énekelni, és szívesen tanulnak új énekeket a református énekeskönyvből. Tagja lehet bárki, korosztálytól függetlenül, sőt: a korban vegyes

csoportok különösen ajánlottak. Nincs kötött tag-ság, az alkalmakra mindig be lehet kapcsolódni.

Az Egyházzenei Osztály jelöli ki a heti énekeket az egyházi év énekrendjéhez igazodva, amitől szükség szerint kivételes esetben el lehet térni. Az énekek és rövid bemutatásuk hangzó formában felkerül a refzene.sk honlapra, így mindenkinek elérhető.

(A refzene.sk nyomán)

Kántortalálkozó országsszerte

A nyári tanfolyami kántorképzés 50 éves jubileumát és *Kalocsay Ferenc* karnagy 90. születésnapját ünnepelték 2015. május 31-én. A Fót-Központi református templom délelőtti istentiszteletén a gyülekezet kántor-karnagyának több mint fél évszázados szolgálatáért adtak hálát. Kalocsay Ferenc 1948-tól végezte itt a kántori feladatokat, vezette a gyülekezet énekkarát. Munkáját a kórus országos, sőt, határokon túl is ismertté vált neve, valamint Gárdonyi Zoltán 21 (!), az énekkarnak írt kórusműve is fémjelezte.

A mély zenei gyökerekkel bíró gyülekezet ma is nagy hangsúlyt fektet a zenei életre, melyet 2006 óta *Némethi Pál* kántor-karnagy irányít. Az ünnepi istentiszteleten a gyülekezet mindhárom kórusa szolgált: a Gárdonyi Zoltán nevét viselő vegyeskar, a fiatalasszonyokból álló „Hálaénekkar” és az óvodások, kisiskolások „Hangicsálók” csapata. *Kalocsay Márta* orgonaművész J. S. Bach: D-dúr prelúdium és fúgájával köszöntötte édesapját.

Délután az Evangélikus Kántorképző Intézetnek otthont adó Mandák-villában folytatódott a program az ünnepelt életkorával meg-egyező létszámban.

„Két esemény miatt vagyunk itt, egy harmadik helyszínen —mondta Bódis Tamás, a találkozó szervezője—, ami mégis összekapcsolja ezt a két eseményt.” Kalocsay Ferenc fóti szolgálata mellett ugyanis szívén viselte a református kántorképzés ügyét is. 1958-tól három éven keresztül a Mandák-villában az evangélikusokkal közösen tartott, száznapos bentlakásos tanfolyamokon tanított. Később a református egyház önálló kántorképző intézetet tervezett, végül egy harmadik megoldás született: 1965-től Debrecenben indultak meg nyári 3 hetes tanfolyamok. Ennek rendszerét Gárdonyi Zoltán és Csomasz Tóth Kálmán dolgozta ki, de mellettük állt szervezőként Kalocsay Ferenc.

1990-ben a nagyszámú résztvevő miatt Budapestben is megnyitották a képzést az érdeklődők számára, majd pedig fokozatosan kialakult a Kárpát-medence különböző városaiban rendszeresen megrendezett kántorképző tanfolyamok rendszere.

Ezután *Bence Gábor*, az Evangélikus Kántorképző Intézet igazgatója vázolta fel az evangélikus kántorképzés múltját s jelenét.

A jövőről is szó esett. A kántorképzés a kezdetekhez képest rengeteget változott és fejlődött, de még mindig változtatásokra van szükség. A találkozón ismételten felmerült az igény az egyházzenei munka és képzés rendezésére mind törvényi, mind szervezeti szinten. A készülő új énekeskönyv és a hozzá kapcsolódó rendtartás majdani bevezetéséhez szükséges az egyházzenei szolgálat szervezetszervezésének átgondolása, többek között a különböző szintű képzettségek, a hozzá kapcsolható feladatok, elvárások meghatározása.

Hozzá tartozik ehhez a kántorok területi összefogása és ennek megszervezése. Fontos emellett egy kántori életpálya-modell felállítása, amely által a diplomás egyházzeneészek nem lennének rákényszerítve, hogy elhagyják pályájukat, a fiatalok, akik az egyházzenei szolgálatot tekintik hivatásuknak, nagyobb biztonsággal tudnák megélni életcéljukat. Az egyházzenei munkában tehát még mindig sok tennivaló van, abban azonban megegyeztek a résztvevők, hogy a gyülekezeti életnek fontos, érték közvetítő szereppel bíró lépcsője a zenei és kulturális nevelés.

(A reformatus.hu alapján)

Június 6-án a Nyíregyháza-Városi Református Egyházközség gyülekezeti termében gyűltek össze a Nyírségi Református Egyházmegye kántorai, karvezetői és énekvezérei. Az esperesi hivatal előzetesen kiküldött, személyre

szóló meghívó levelei eredményeképpen az egyházmegye 78 gyülekezetéből 50 fő érkezett. A nap vendége Bódis Tamás, országos egyházzenei előadó, vendége Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke volt. A programot az egyházmegye Ének-Zeneügyi Bizottságának tagjai szervezték Kissné Mogyorósi Pálma irányításával.

A találkozó egyik nagy élménye volt, amikor pár percnyi előkészület, rövid tanulást követően néhány egyszerű kánon és többszólamú tétel megszólalt, mintát, ötletet adva a gyülekezeti szolgálathoz. (A *reformatusnyirseg.shp.hu* alapján)

Harmadik alkalommal, június 20-án került sor kántorok találkozására a festői környezetben, Miskolc közelében fekvő Alacsán. A találkozók szervezője, Gera József kántor szerint az egyházzenei-kántori szolgálat fontosságára és értékeire nagyobb figyelmet kell fordítani. Meglátása szerint az ének olyan örökség egyházunkban, amelyet át kell adnunk a fiataloknak, és annak szeretetére kell nevelni a gyerekeket. Az énekeskönyv és a kántori szolgálat párhuzamairól, lehetőségeiről Bódis Tamás, a MRE országos

énekügyi előadója szólt. Kiemelte, hogy a kántor feladata nem csak az istentiszteleti énekek kísérete, hanem lehetőségekhez mérten a gyerekekkel való foglalkozás, az énekkar vezetése, sőt, a kisebb településeken a kántorok általános kultúramegőrző szerepet is be kell töltsenek. A délelőtti folyamán bemutatkozott Boros Géza zenetanár, az egyházmegye új énekügyi előadója is. (A *tirek.hu* alapján)

Június 20-án, szombaton a Veszprémi Református Egyházmegyében is szakmai kurzussal egybekötött kántortalálkozóra került sor Balatonkenesén. A találkozót és a szakmai részt is Szabó Balázs zenetörténész, a székesfehérvári Budai úti gyülekezet kántora vezette. Az előadás a kántorok jelenlegi helyzetéről, a kántorok XXI. századi lehetőségeiről és feladatairól szólt. A délután a liturgikus orgonajáték témakörével foglalkozott. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a kántori munka összetett feladat és a lekipásztorral együttműködve kell végezni.

(Sipos Csaba kántor és Varga Áron énekügyi előadó beszámolója alapján)

Énekes-liturgikus tábor

Ha csak ennyi információ kötődne egy háromnapos rendezvényhez, ki jelentkezne a résztvevők közé? Mi, akik ott voltunk biztosan. 2012-ben volt először ilyen tábor az Erdélyi Gyülekezetben Budapesten, majd 2013-ban Tiszacsécsén, 2014-ben a debreceni Kistemplomban, 2015 augusztusában pedig a nyíregyházi református templom adott otthont a napszaki imaórákkal és a liturgiával ismerkedőknek.

A három nap programjának törzsét mindannyiszor az énekelt imaórák adják. Reggel primával (reggeli énekes istentisztelettel), ebéd előtt szextával (napközi énekes istentisztelettel), este pedig vesperával (esti énekes istentisztelettel) állunk meg Isten előtt. Nem csak a liturgiák, de a kóruspróbák, és némely előadás is a templomban zajlik, így a napunk nagy részét Isten házában töltik egyházzeneészek, lelkészek, kórustagok, az éneklést szeretők, felnőttek és kisgyermekek egyaránt.

Így elevenítjük fel a XVI–XVII. század református istentiszteleti életét, amely a vasárnapi főistentisztelet mellett a hétköznapi ima-

órákból állt. A nép kincse lett a korábban csak a szerzetesek által gyakorolt ima, amely eredetileg 9 imaóra osztotta a napot. Hogy ezt mennyire ismerte a reformáció egyháza, azt bizonyítja az 1593-as bártfai énekeskönyv egyik nagypénteki himnuszában a versek kezdősora, mely Krisztus szenvedését az imaórák időjelölésével mutatja be, igaz a matutínium (a hajnali imaóra) és a laudes (a reggeli imaóra) hiányzik belőle:

1. vers: *Krisztus ember fogaték vecsernyének idején...*
2. vers: *Első órán Úr Jézus Pilátushoz vitették...*
3. vers: *Harmad órán Úr Jézust feszíteni kiálták...*
4. vers: *Hatod órán Úr Jézust keresztfára feszíték...*
5. vers: *Kilenc órán Úr Jézus e világból kimúlték...*
6. vers: *Keresztfáról levevők vecsernyének idején...*
7. vers: *Komplétának idején koporsóba tétették...*

Így éljük meg e három napban az idő és az élet istentiszteletté tételét. A jövőben is ugyanezt szeretnénk. Istennek adni az időnket a napunkat és a hangunkat szünet nélkül. Ha csak három napra is.

Szakács György